

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«ТРАДИЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»

Виконав: студент 4 курсу, групи П-41,
напряму підготовки (спеціальності)
052 «Політологія»

Ясінський Андрій Романович

Керівник: Монолатій Іван Сергійович,
доктор політичних наук, професор.

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП	
....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАГРОЗ	
ДЛЯ	
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	7
1.1. Поняття та класифікація традиційних загроз.....	7
1.2. Історія та генеза розвитку традиційних загроз.....	12
РОЗДІЛ 2. ТРАДИЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	18
2.1. Політичні та військові загрози.....	18
2.2. Соціально-економічні загрози.....	23
2.3. Екологічні загрози.....	28
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	34
3.1. Ефективність діяльності міжнародних організацій та блоків.....	34
3.2. Україна у боротьбі з традиційними загрозами міжнародної безпеки.....	43
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасному глобальному світі, поруч із розвитком людства, формуються нові форми загроз міжнародній безпеці, серед яких кібертероризм або кліматичні зміни, поруч з цим актуальними залишаються традиційні загрози, наприклад військові конфлікти, ядерне поширення, соціально-економічні конфлікти або кризи та політичні конфлікти, котрі залишаються визначальними для міжнародної стабільності. Глобалізація світової економіки та інтернаціоналізація екологічних проблем змушують змінювати стратегічні орієнтири розвитку людства в бік досягнення збалансованого розподілу благ і раціонального використання ресурсів.

Зростаюча складність сучасного геополітичного середовища породжує безліч викликів та загроз для міжнародної безпеки.. Події останніх десятиліть, такі як терористичні акти у різних куточках світу, військові конфлікти у різних регіонах, кібератаки на критичну інфраструктуру та інформаційні системи, свідчать про необхідність постійного вивчення та аналізу традиційних загроз для міжнародної безпеки. Дослідження цих загроз дозволяє не лише розуміти їхні причини та механізми поширення, але і розробляти стратегії та заходи для їх запобігання та протидії. Враховуючи динаміку сучасного світу, актуальність дослідження традиційних загроз для міжнародної безпеки залишається вельми

високою, а їх вивчення є невід'ємною частиною стратегічного планування та політики безпеки для країн та міжнародних організацій.

Однією з ключових традиційних загроз є військові конфлікти та збройні протистояння, які продовжують виникати у різних частинах світу. Незважаючи на спроби міжнародного співтовариства регулювати такі конфлікти через дипломатію та міжнародне право, вони залишаються значною загрозою для миру та безпеки. Особливо актуальним є питання протидії поширенню ядерної та інших видів зброї масового знищення, які становлять надзвичайну небезпеку для людства.

Економічні загрози також займають важливе місце серед традиційних загроз для міжнародної безпеки. Економічна нестабільність, торгівельні війни та фінансові кризи можуть призводити до значних соціальних та політичних наслідків, зокрема до зростання рівня безробіття, бідності та соціального невдоволення. Ці явища часто стають причинами внутрішніх конфліктів та дестабілізації регіонів.

Політичні загрози, такі як державні перевороти, революції та гібридні війни, також не втрачають своєї актуальності. Вони можуть призводити до дестабілізації цілих регіонів, створюючи нові гарячі точки конфліктів та підриваючи міжнародний порядок. Ці загрози вимагають від міжнародного співтовариства постійного моніторингу та швидкої реакції для запобігання ескалації.

Соціокультурні загрози, включаючи етнічні та релігійні конфлікти, міграційні кризи та екстремізм, також потребують детального аналізу та розробки ефективних стратегій їх подолання. Вони часто мають глибокі історичні корені та можуть бути каталізаторами більш масштабних конфліктів, якщо не вжити відповідних заходів.

Для української наукової спільноти дослідження традиційних загроз міжнародній безпеці є надзвичайно актуальним з огляду на геополітичну ситуацію в регіоні. Російсько-українська війна, анексія Криму та повномасштабне вторгнення росії також є загрозами міжнародній безпеці, котрі впливають на ситуацію не лише в регіоні, але й у світі. Ці події підкреслюють

необхідність глибокого аналізу традиційних загроз та розробки національних та міжнародних стратегій для їх нейтралізації.

Таким чином, аналіз традиційних загроз міжнародній безпеці є актуальною темою для вивчення як для зарубіжної, так і української наукової спільноти. Адже таке дослідження допоможе не лише зрозуміти безпекові виклики, але й відобразити проблеми ефективності діяльності сучасних акторів міжнародних відносин в сфері зміцнення міжнародної безпеки.

Стан теоретичної розробки проблеми. Різні аспекти міжнародної безпеки та її загроз досліджували такі зарубіжні та українські вчені як Роберт В. Кокс, В. Дейл, Х. Чіу, А. . Кемпбелл, Р. Коллінз та інші. Зокрема особливості традиційних загроз міжнародної безпеки в національному контексті досліджували такі українські вчені як Білоус О., Лакшін Д., Іжнін І., Загорський В., Кавин О., Тимків Я., Пилипенко О., Гільченко О., Білас І., Глазов О., Хатнюк Ю., Лук'яненко Д., Гринько С., Чернишук А. та ряд інших дослідників.

Об'єктом дослідження є міжнародна безпека та її загрози.

Предметом дослідження є особливості традиційних загроз для міжнародної безпеки.

Метою роботи є розгляд і аналіз традиційних загроз для міжнародної безпеки. Реалізація поставленої мети обумовлює необхідність вирішення наступних **завдань**:

- дослідити теоретичні засади дослідження традиційних загроз для міжнародної безпеки;
- з'ясувати специфіку сучасних традиційних загроз для міжнародної безпеки та їх вплив на систему міжнародних відносин;
- охарактеризувати основні способи подолання традиційних загроз для міжнародної безпеки;
- проаналізувати вплив цих загроз на національну безпеку України та особливості протидії Україні традиційним загрозам.

Методологічна основа дослідження покликана забезпечити комплексне дослідження традиційних загроз для міжнародної безпеки. Теоретичними та методологічними засадами дослідження є наукові праці українських і

закордонних вчених в галузі міжнародної безпеки та впливів традиційних загроз на міжнародну спільноту. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Для аналізу теоретико-методологічних засад дослідження традиційних загроз для міжнародної безпеки було використано методи дедукції та індукції, аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, аналізу наукової літератури. Системний метод використовувався при дослідженні особливостей самих традиційних загроз. Також, застосовувались методи порівняльного аналізу при дослідженні ефективності боротьби із традиційними загрозами міжнародній безпеці, інституційний метод при аналізі діяльності міжнародних організацій в досліджуваній проблематиці, а також застосовувались методи структурного аналізу та функціональний метод тощо.

Наукова новизна полягає в тому, що автором зроблена спроба комплексно опрацювати і систематизувати доступний матеріал по особливостях традиційних загроз для міжнародної безпеки, а також виділити проблеми ефективності боротьби міжнародної спільноти у боротьбі з зазначеними загрозами.

Теоретичне та практичне значення полягає в тому, що опрацьований і систематизований матеріал по особливостях традиційних загроз для міжнародної безпеки, може бути використаний при підготовці до семінарських занять з політології, теорії міжнародних відносин, теорії безпеки, з проблем сучасних міжнародних відносин, загальної теорії політики, порівняльної політології тощо. Також цей матеріал може бути використаний при підготовці наукових публікацій та при підготовці виступів на наукові конференціях.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, виновок, а також зі списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дипломної роботи - 57 сторінок. Список використаних джерел та літератури містить 51 позицію.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття та класифікація традиційних загроз

Міжнародна безпека охоплює комплекс заходів і механізмів, спрямованих на запобігання, врегулювання та подолання загроз і викликів, які можуть порушити стабільність і безпеку держав на глобальному та регіональному рівнях. У науковій літературі традиційні загрози для міжнародної безпеки займають ключове місце, оскільки вони є постійним об'єктом вивчення і аналізу. Ці загрози характеризуються як за своєю природою, так і за способом впливу на систему міжнародних відносин[34].

З кінця холодної війни зростала необхідність розширити поняття безпеки, розрізняючи «жорсткі» і «м'які» загрози. Однак впровадження стратегій для подолання «м'яких» загроз було менш помітним. Крім того, часто не враховувалось, як взаємодіють старі й нові загрози безпеці, що часто підсилюють одна одну[30].

Традиційні загрози для міжнародної безпеки зазвичай розуміються як виклики, що виникають з міждержавних конфліктів, військових протистоянь, а

також дестабілізуючих дій держав, спрямованих на порушення існуючого міжнародного порядку. Наукові дослідження визначають традиційні загрози як ті, що мають чітко виражений державний характер, тобто основними суб'єктами таких загроз є держави. Термін «традиційні загрози» використовується для позначення тих загроз для міжнародної безпеки, які існували і залишалися актуальними протягом тривалого часу в історії людства. Назва "традиційні загрози" підкреслює їхню історичну природу та стабільність у контексті міжнародних відносин.

Поняття «традиційні загрози» сформувались у зв'язку із рядом чинників. Традиційні загрози включають в себе військові конфлікти, війни, збройні вторгнення та інші форми насильницьких дій між державами, які є основними компонентами історії міжнародних відносин. Вони виникали ще в стародавні часи і залишалися постійними елементами політики протягом століть. Традиційні загрози зазвичай асоціюються з діями основних акторів міжнародних відносин - державами. У міжнародній політиці держави були і залишаються основними суб'єктами, які можуть використовувати військову силу для досягнення своїх цілей, що робить ці загрози «традиційними»[24].

Основна увага в традиційних загрозах зосереджується на міждержавних конфліктах, агресії та війнах. Ці конфлікти вважаються традиційними, оскільки вони були постійними проблемами для світової спільноти і вимагали створення міжнародних механізмів для їх врегулювання.

Традиційні загрози зазвичай включають прямі, очевидні форми насильства, такі як військові вторгнення, збройні конфлікти і державна агресія. Вони відрізняються від нових або нетрадиційних загроз, які можуть бути менш видимими або більш комплексними, такими як кібертероризм, зміни клімату або глобальні пандемії. На відміну від нових загроз, традиційні загрози є більш стабільними та передбачуваними. Вони вивчаються і аналізуються протягом тривалого часу, що дозволяє міжнародній спільноті краще розуміти їхню природу і розробляти відповідні заходи для їх запобігання і нейтралізації. Таким чином, назва «традиційні загрози» підкреслює їхню історичну тривалість,

зв'язок з міждержавними конфліктами і державними суб'єктами, а також стабільність і передбачуваність у міжнародних відносинах.

Концепція традиційних загроз набирала популярності в наукових і політичних дискусіях у XX столітті, особливо після Другої світової війни, коли виникла потреба у чіткому розмежуванні між класичними військовими загрозами і новими викликами, такими як тероризм, кіберзагрози, зміни клімату тощо. Важливий внесок у розвиток концепції традиційних загроз зробили різні дослідники та інститути, зокрема ті, що працювали у сфері стратегічних досліджень та безпекової політики. Важливу роль у формуванні цієї концепції зіграли такі установи, як РАНД Корпорейшн (RAND Corporation) і різні військові академії[30].

Загалом, термін «традиційна загроза» слугує для позначення загроз, що виникають від держав та пов'язані з їхніми військовими можливостями, а також конфліктами між державами, що є традиційною сферою досліджень у міжнародних відносинах.

Дослідження традиційних загроз міжнародній безпеці є важливим аспектом вивчення міжнародних відносин і безпекових студій. Багато вчених внесли значний вклад у цю сферу, серед яких: Г. Моргентгау (Hans Morgenthau) - один з засновників політичного реалізму, він акцентував увагу на державній силі та міждержавних конфліктах як ключових загрозах міжнародній безпеці. Кеннет Уолтц (Kenneth Waltz) - автор неореалістичної теорії міжнародних відносин, він досліджував структуру міжнародної системи і її вплив на безпеку держав. Баррі Бузан (Barry Buzan) - відомий своїми працями в галузі безпекових студій, зокрема його книга «People, States, and Fear» досліджує концептуальні основи безпеки. Джон Мершаймер (John Mearsheimer) - прихильник теорії наступального реалізму, він вивчав динаміку силових балансів і їхній вплив на міжнародну безпеку. Стівен Уолт (Stephen Walt) - один з ключових представників оборонного реалізму, він досліджував альянси та коаліції як механізми забезпечення безпеки. Генрі Кіссінджер (Henry Kissinger) - не тільки політичний діяч, але й науковець, він аналізував міжнародні конфлікти і стратегії балансування сил. Самюель Хантінгтон (Samuel Huntington) - відомий

своєю теорією зіткнення цивілізацій, яка підкреслює культурні і цивілізаційні аспекти конфліктів та інші. Ці вчені зробили вагомий внесок у розуміння традиційних загроз міжнародній безпеці, досліджуючи їх з різних теоретичних і практичних перспектив. Їхні роботи допомогли сформуванню основних підходів до аналізу міждержавних конфліктів, військових балансів та стратегій на міжнародній арені[30].

Зважаючи на широкий спектр досліджень вказаних вчених, можна вказати на приклад дослідження К. Уолтца «Теорія міжнародної політики», в якому він аналізує традиційні загрози для міжнародної безпеки, зокрема такі, як міждержавні конфлікти, розширення впливу сильних держав, конкуренція за ресурси та території, а також ідеологічні протиріччя. Уолтц висвітлює важливість цих аспектів для розуміння ризиків та загроз, які виникають у міжнародній арені і впливають на стабільність та безпеку держав[24].

У науковій літературі існує кілька підходів до класифікації традиційних загроз для міжнародної безпеки. Здебільшого, класифікація здійснюється за декількома критеріями.

Зокрема, за характером загроз, розрізняють: військові загрози, котрі включають прямі військові дії, агресію, інтервенції, військові конфлікти та війни. Військові загрози можуть бути як глобальними, так і регіональними; політичні загрози, котрі стосуються дій, спрямованих на дестабілізацію політичного режиму або зміни політичного курсу держави. Це може включати державні перевороти, підтримку опозиційних рухів, спроби підризу суверенітету держави; соціально-економічні загрози, котрі пов'язані з використанням економічних важелів для тиску на інші держави, включаючи економічні санкції, блокади, торгові війни тощо[11].

Також, за суб'єктністю поділяють державні загрози, котрі можна визначити як дії, що здійснюються державами з метою досягнення своїх геополітичних цілей, включаючи військові операції, шпигунство, дипломатичний тиск та недержавні загрози, котрі включають дії міжнародних терористичних груп, кримінальних організацій, які можуть здійснювати вплив

на держави, зокрема шляхом терористичних актів або організації збройних конфліктів.

За географічною ознакою традиційні загрози поділяють на локальні, регіональні та глобальні. Глобальні загрози мають значення для всього міжнародного співтовариства і можуть включати масштабні війни, глобальні військові конфлікти. В свою чергу, регіональні загрози обмежуються певним регіоном і можуть стосуватися конфліктів між державами в межах одного регіону. Локальні стосуються переважно однієї держави[11].

Поняття традиційної загрози відіграє ключову роль у сфері міжнародної безпеки та стосується загроз, що історично формували конфігурацію геополітичного ландшафту. Традиційні загрози включають міждержавні військові конфлікти, територіальні спори, ядерну загрозу, військові інтервенції та окупації, гонку озброєнь, громадянські війни з міжнародним втручанням, кризи безпеки на кордонах, і милітаризацію регіонів тощо. Ці загрози характеризуються застосуванням державами регулярних збройних сил, зосередженням на контролі територій та ресурсів, а також політичним та військовим домінуванням.

Суть традиційних загроз полягає в тому, що вони переважно виходять від державних акторів і відображають традиційні форми конфліктів та суперечок, що існували протягом століть. Ці загрози часто підкріплені історичними прецедентами, і їхня природа передбачає використання державами своїх військових спроможностей для досягнення національних інтересів[7].

Поняття традиційних загроз важливе для розуміння еволюції міжнародної безпеки, оскільки воно підкреслює значення державних акторів та їхніх дій у формуванні безпекових середовищ. Незважаючи на появу нових загроз, таких як тероризм, кіберзлочинність та зміни клімату, традиційні загрози залишаються актуальними і продовжують впливати на міжнародні відносини.

1.2. Історія та генеза розвитку традиційних загроз

Традиційні загрози для міжнародної безпеки мають глибокі історичні корені, що сягають ще Античних часів. Уже тоді перші держави зіштовхувалися з загрозами з боку сусідніх племен та імперій, що прагнули розширити свої території. Військові конфлікти між такими великими державами, як Римська імперія, Персія, Греція та Карфаген, ілюструють ранні приклади традиційних загроз, коли військова міць була головним інструментом для досягнення політичних цілей[30].

У середньовіччі розвиток феодальних держав приніс нові форми загроз. Війни між королівствами, хрестові походи, монгольські завоювання, а також внутрішні феодальні конфлікти створювали постійні небезпеки для стабільності та безпеки регіонів. Формування великих імперій, таких як Османська, Візантійська та Священна Римська імперія, спричинило масштабні війни за контроль над територіями та ресурсами.

З початком нової доби (XV-XVIII століття) та епохи великих географічних відкриттів, загрози для міжнародної безпеки стали ще більш складними та багатоаспектними. Колоніальні завоювання європейських держав у Америці, Африці та Азії призвели до жорстких конфліктів за контроль над новими територіями та торговими шляхами. Це був період, коли конкуренція між великими державами, такими як Іспанія, Португалія, Великобританія, Франція та Нідерланди, сприяла розвитку глобальних конфліктів[34].

Індустріальна революція XIX століття також змінила характер традиційних загроз. Поява нових технологій та зброї, зокрема парових кораблів, залізниць, кулеметів та артилерії, зробила війни ще більш руйнівними. Європейські держави вступили в нову фазу колоніальної експансії, що призвело до Першої світової війни 1914-1918 років та Другої світової війни 1939-1944 років - найбільш масштабних і руйнівних конфліктів в історії людства[30].

XX століття стало епохою значних змін у природі традиційних загроз. Дві світові війни суттєво змінили міжнародний порядок, призвівши до формування нових держав та міжнародних організацій, таких як Ліга Націй і ООН. Після Другої світової війни почалася холодна війна між Сполученими Штатами і Радянським Союзом, яка тривала з 1947 до розпаду Радянського Союзу. Цей період був позначений ядерною загрозою, гонкою озброєнь, регіональними конфліктами та ідеологічним протистоянням, котре продовжується і сьогодні.

Холодна війна також призвела до виникнення концепції «війни через проксі-конфлікти», коли великі держави підтримували ворогуючі сторони у регіональних конфліктах для досягнення своїх стратегічних цілей без прямого військового зіткнення. Приклади таких конфліктів включають Корейську війну (1950-1953 років), В'єтнамську війну (1955-1975 років) та Афганську війну (1979-1989 років) тощо[34].

Сучасний підхід до проблеми безпеки включає значні дискусії щодо традиційних і нових загроз, серед яких нерозповсюдження зброї масового ураження, контроль над озброєннями, охорона навколишнього середовища, підтримка економічного розвитку, демографічні питання, боротьба з тероризмом і наркобізнесом, міграційні потоки, запобігання етнонаціональним

конфліктам, виховання культури людського характеру та гуманітарне співробітництво.

Міжнародне співтовариство визнає, що механізми запобігання традиційним загрозам не є достатньо розробленими, а превентивні заходи – не ефективними. Новий підхід до міжнародної безпеки відзначається диференціацією між військовими/традиційними та невійськовими/нетрадиційними загрозами, а також їх розподілом на трьох рівнях – глобальному, регіональному та національному[7].

Разом з тим, перелік глобальних загроз, таких як бідність, незаконне поширення наркотиків і зброї, стихійні та техногенні катастрофи, конфлікти на етнічному та релігійному ґрунті, фінансові махінації, атаки на інтернет-сайти, нелегальна міграція, відмивання "тіньових" грошей, бактеріологічні загрози та піратство, безпосередньо впливають на національні інтереси та безпеку кожної держави як у військовому, так і в невійськовому аспектах[11].

Прихильники теорії образів вважають, що міжнародні конфлікти виникають через помилкові уявлення держав одна про одну. Проте ідея німецького соціолога Г. Зімеля про позитивне значення конфлікту і його керованість поступово ускладнила сприйняття збройних конфліктів. Це сприяло розвитку миротворчого підходу, в рамках якого міжнародні конфлікти були не лише класифіковані, але й отримали інструменти правового врегулювання.

Питання про основні причини виникнення війн і криз знову виходить на передній план у глобальному, регіональному та національному порядку денному. Хоча між цими рівнями існує певна дистанція, вони тісно взаємопов'язані. Цей зв'язок можна пояснити через сполучні ланки-поняття.

Міжнародна безпека є як інститутом, так і категорією, що відображає рівень захищеності фундаментальних інтересів усіх суб'єктів світової політики. Що таке фундаментальні інтереси держави? Це її об'єктивні потреби та сама суть її існування. Таким чином, це сфера політики, в якій визначаються засоби забезпечення національних інтересів всередині країни, у системі міжнародних відносин і міжнародному середовищі. Набір цих засобів є ситуативним, тому в

широкому сенсі міжнародна безпека являє собою особливий стан міжнародних відносин, який ніколи не завершується і не переривається[8].

На тлі подій останнього десятиліття, коли геополітичні проблеми міжнародних відносин проявилися майже в чистому вигляді, йде формування загальних підходів, визначаються дії та інструменти, аналізуються основні фактори, що впливають на глобальну безпеку, та чіткіше визначається функціональна суть міжнародних організацій. До цього процесу залучені всі суб'єкти міжнародних відносин - від ООН до неурядових організацій, держав та інших інститутів, як легітимних, так і юридично не інтегрованих у міжнародну систему[7].

В контексті протидії традиційним загрозам, теоретичну основу емпіричних досліджень міжнародної безпеки формують шість концепцій, п'ять з яких безпосередньо стосуються сфери міжнародних відносин:

- Національна безпека;
- Колективна оборона (НАТО);
- Колективна безпека (ООН, НАТО);
- Кооперативна безпека (ОБСЄ);
- Всеосяжна безпека;
- Людська безпека (ООН, ОБСЄ)[30].

Концепція національної безпеки «будується з урахуванням як зовнішніх загроз, пов'язаних зі спробами поневолити або підпорядкувати собі державу, так і внутрішніх загроз, пов'язаних зі станом самого суспільства». У той же час міжнародна безпека визначає зміст національної безпеки[8].

Термін «колективна оборона» з'явився в 1900-х роках, щоб підкреслити необхідність міждержавних організацій для захисту від агресора. Найстародавніший спосіб забезпечення безпеки — колективна оборона. Впровадження нетрадиційних загроз і теорії взаємозалежності в міжнародну практику в 1980-х роках зменшило значення зовнішніх загроз, таких як захоплення територій. Це вимагало розпуску ОВС, функції якої були підпорядковані принципу колективної оборони, як це передбачено Варшавським Договором про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу (стаття 11).

У результаті розпаду ОВС та Західноєвропейського союзу європейська безпека перетворилася на регіональні групи співпраці та колективної безпеки, такі як ОБСЄ, НАТО, ОДКБ і ЄС[11].

Теорія демократичного світу породила ідею кооперативної безпеки. В основі вона полягала в ідеї «співпраці в ім'я безпеки» та впровадження превентивних заходів на міжнародному рівні (Іракська кампанія 2003 року, друга Ліванська війна 2006 року). Її автори створили механізм стримування агресії шляхом створення альтернативних загроз і поразки [6]. Скорочення озброєнь є найважливішим напрямком кооперативної безпеки. Згідно з корпусом Віденських документів, ОБСЄ використовує механізми Договору про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ) і систему військових інспекцій для реалізації цієї установки. На відміну від колективної безпеки, кооперативна безпека не вимагає формальних інститутів[2,с.231].

Концепції колективної оборони та безпеки базуються на концепції «жорсткої» безпеки. Кооперативна доктрина (Брукінгський дослідний інститут, США) і всеосяжна безпека (Європейський центр ім. Маршалла НАТО) пропонують інтегроване використання як «жорсткого», так і «м'якого» інструментарію сили. Теорія людської безпеки зосереджена на «м'якому» аспекті безпеки. Її основні принципи включають відмову від використання військової сили як засобу вирішення міжнародних конфліктів, використання військової сили як засобу самооборони, відмову від стратегій, які сприяють перевазі однієї держави над іншою, незалежність безпеки від військової сили та принцип скорочення озброєнь як загального принципу безпеки[2,с.235].

Канадські політики та вчені заклали основу для розуміння людської безпеки, що розуміє безпеку як захист прав людини, а не просто як умови. У 1994 році документи Програми розвитку ООН вперше використали цей термін.

Таким чином, після Другої світової війни із зброєю масового знищення, яка стала однією з найбільших загроз міжнародній безпеці, стало очевидним, що для забезпечення стабільності та миру необхідно розуміти та ефективно протидіяти загрозам на міжнародному рівні. Розвиток розуміння колективної та міжнародної безпеки відбувався у контексті створення нових міжнародних

організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), спрямованих на збереження миру та безпеки на світовому рівні.

Однією з ключових складових цього розвитку було формування розуміння традиційних загроз міжнародній безпеці. Це включало в себе ідентифікацію та класифікацію загроз, таких як військові конфлікти, тероризм, агресивні зовнішні політики, розповсюдження зброї масового знищення та інші. Розвиток цього розуміння відбувався через співпрацю країн та міжнародних організацій у сфері безпеки, обмін досвідом та аналіз актуальних проблем.

Поступово, на основі аналізу традиційних загроз, було прийнято ряд міжнародних документів в цій сфері, зокрема такі як Статут ООН, договори НАТО, різноманітні декларації ООН стосовно загроз колективній безпеці, спрямовані на запобігання виникненню та мінімізацію наслідків таких загроз. Такі документи стали основою для розвитку міжнародного права та норм, спрямованих на забезпечення міжнародної безпеки[34]. Отже, розвиток розуміння колективної та міжнародної безпеки був невід'ємно пов'язаний із розвитком розуміння традиційних загроз, що сприяло створенню механізмів та інструментів для їх ефективного управління та протидії на міжнародному рівні.

Отже, історія та генеза розвитку традиційних загроз показують, що вони мають глибокі корені і постійно еволюціонують у відповідь на зміни в міжнародній системі. Від стародавніх цивілізацій до сучасних держав, військові конфлікти, територіальні суперечки та змагання за ресурси залишаються ключовими компонентами міжнародної безпеки[2,с.23]. Незважаючи на появу нових загроз, таких як тероризм, кіберзлочинність та зміни клімату, традиційні загрози продовжують впливати на глобальні політичні та безпекові динаміки, вимагаючи постійної уваги та аналізу з боку міжнародного співтовариства.

РОЗДІЛ 2. ТРАДИЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Політичні та військові загрози

Значним та впливовим елементом традиційних загроз, котрі впливають на міжнародну безпеку та стабільність сьогодні є політичні та військові загрози. Ці загрози становлять значний виклик для міжнародної безпеки через їх здатність дестабілізувати як окремі держави, так і цілі регіони.

Існує багато різних прогнозів щодо традиційних та новітніх викликів світовій безпеці в умовах сучасних змін світової системи. К.Н. Уолц пояснює практично невідворотність виникнення конфліктів, що іноді призводять до війни, існуванням численних незалежних держав, які діють згідно зі своїми власними інтересами або бажаннями, часто керуючись образами та амбіціями. Відсутність загальної системи законів, які визнавали б усі держави, також

сприяє конфліктам. Держави використовують силу, коли, оцінивши перспективи на успіх, знаходять, що бажані цілі вигідніші, ніж збереження миру[46].

Оскільки кожна держава є самостійною, отже будь-яка з них може використати силу для реалізації своєї політики, інші держави змушені бути завжди готовими відповісти на силу силою або ж заплатити за свій спокій. Таким чином, середовище, в якому діють держави, вимагає від них певної поведінки. К.Н. Уолц підкреслює, що при аналізі міжнародних відносин потрібно враховувати людину, державу і міждержавне середовище[46].

Сучасні вчені дійшли висновку, що численні глобальні політичні проблеми, які залишаються невирішеними, становлять загрозу для світової системи. Причини невирішеності таких проблем вбачаються у наступному: нерівномірний розподіл владних повноважень серед глобальних управлінських інститутів; нестабільність глобальної політичної системи; поступова втрата політичного впливу традиційними акторами світової політики; криза Вестфальської системи міжнародних відносин; поступова десуверенізація національних держав; нестабільність державних політичних систем, як у центрі, так і на периферії глобального світу, що частково пов'язано з недостатньо розвиненою політичною культурою населення; нерівномірні темпи розвитку політичної та економічної глобалізації між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються тощо[34].

Пандемія змусила переосмислити ефективність існуючої системи глобального управління. Ідеологічні комюніке, замість прагматичних пропозицій чи резолюцій, виявилися недостатніми для колективної боротьби з наслідками пандемії. Рада Безпеки страждала від браку дій, на думку Елізабет Дехези. В організації велися дискусії щодо того, чи варто розглядати пандемію як загрозу безпеці міжнародного співтовариства. У зв'язку із чим пандемія Ковід-19 стала несподіваною традиційною загрозою, адже в історії людства це не перший випадок, коли пандемія впливає на безпеку всього людства, зокрема можна назвати приклади Чорної смерті (Бубонної чума) 1347-1351 років, пандемію Іспанського грипу 1918-1919 років та інші. Ці загрози пов'язані із способами життєдіяльності людини та кліматичними змінами на планеті[43].

Найбільшою загрозою світовій стабільності була і залишається можливість нової світової війни. Що означає світова війна? Чи можлива вона сьогодні і які фактори можуть до неї призвести? Дослідження таких факторів можна проводити, вивчаючи передумови двох попередніх світових воєн, узагальнюючи їх і екстраполюючи для аналізу сучасних ризиків глобальної нестабільності. Проте важливо враховувати, що світ змінився: він став глобалізованим, що ускладнює пряме застосування історичних висновків[34].

Глобалізація вплинула на всі сучасні процеси. Економічна взаємозалежність і інтегрованість країн, яку І. Кант розглядав як чинник стабільності і вічного миру, насправді призвели до появи нового типу війни – гібридної. Проблема світових воєн – Першої, Другої, а згодом і можливої Третьої світової війни – завжди залишалася в обговореннях, хоча рівень інтересу до неї змінювався. Початок «холодної війни» і Карибська криза були періодами, коли загроза нової світової війни викликала значну увагу. Третю світову війну пов'язували з використанням зброї масового знищення, здатної знищити все людство. Після періоду «мирного співіснування» двох суспільно-економічних систем – соціалістичної та капіталістичної, та домовленостей між США і СРСР про скорочення певних видів зброї, інтерес до цієї проблеми дещо знизився. З часом «холодну війну» дехто став називати Третьою світовою війною, хоча це суперечило первинним уявленням про таку війну як війну з використанням ядерної зброї[43].

Сьогодні небезпека нової світової війни пов'язана з новим перерозподілом влади у світі. Х. Улман, старший радник Атлантичної ради у Вашингтоні, не виключав можливості глобального конфлікту. Він наголошував на важливості підготовки та наявності союзників, оскільки саме завдяки ним здобувались перемоги як у світових війнах, так і в холодній війні. Кожного разу, коли потужні ядерні держави порушують міжнародні угоди, вони створюють прецеденти і, відповідно, загрози нової світової війни. Наприклад, після вторгнення в Ірак у 2003 році, адміністрація Буша визначила Іран і Сирію як наступні цілі у своїй «дорожній карті війни»[43].

У 2014 році, анексувавши Крим і захопивши частини Донецької та Луганської областей України, РФ також створила військову загрозу не лише для України, але й для членів НАТО, оскільки західні кордони нашої країни межують з країнами НАТО. 24 лютого 2022 року, здійснивши повномасштабне вторгнення на територію РФ, лише загострила цю загрозу. Адже світова спільнота стала не лише перед загрозою військової ескалації в регіоні, але й перед загрозою нової світової війни та кризою міжнародного права, котрі РФ ігнорує весь цей час[40].

Таку ситуацію можна пов'язати із браком відповідальності, котрий спостерігається у провідних світових гравців. Безкарні дії РФ лише загострюють та підсилюють цей брак. Росія прагне переглянути правила гри та утвердити себе як глобального актора через створення нових і ескалацію існуючих військових конфліктів. Китай теж готовий діяти самостійно у зоні своїх особливих інтересів, зокрема в Південно-Китайському морі. Євросоюз занадто переобтяжений власними економічними, політичними та міграційними проблемами, щоб відігравати активну роль у вирішенні конфліктів, які, зокрема, створюють ці проблеми, як-от війна в Сирії[43].

У зв'язку із традиційними загрозами політичного та військового характеру, міжнародна система, побудована на правилах, все більше рухається в бік хаосу і домінування сили. Політична дестабілізація може бути спричинена внутрішніми конфліктами, авторитарним правлінням, корупцією та порушенням прав людини. Такі ситуації часто призводять до значних внутрішніх заворушень, що мають потенціал перерости в міжнародні кризи. Наприклад, події Арабської весни, які розпочалися як внутрішні повстання, згодом перетворилися на міжнародні конфлікти з залученням багатьох держав.

Держави, які прагнуть змінити існуючі міжнародні кордони або встановити контроль над сусідніми територіями, створюють серйозну загрозу міжнародному миру. Прикладом може бути анексія Криму Росією в 2014 році, яка призвела до міжнародного осуду та запровадження санкцій проти Росії. Територіальні претензії часто супроводжуються військовими конфліктами та підвищують ризик регіональної нестабільності[40].

Автократичні режими, які не дотримуються демократичних принципів та порушують права людини, часто стають джерелом міжнародної напруженості. Яскравим прикладом таких режимів є Білорусь, Північна Корея, РФ, Китай тощо. Такі режими можуть підтримувати терористичні групи, порушувати міжнародні санкції та діяти агресивно щодо сусідів. Північна Корея є прикладом такої загрози, де автократичний режим продовжує розвивати ядерну програму, ігноруючи міжнародні санкції та загрози[43].

Політичний екстремізм, включаючи націоналізм та радикальні ідеології, може призводити до внутрішніх і міждержавних конфліктів. Зростання екстремістських рухів часто супроводжується насильницькими протестами, терористичними актами та іншими формами агресії. Це може значно дестабілізувати як окремі країни, так і міжнародну систему в цілому.

Військові загрози є одними з найочевидніших і найнебезпечніших викликів для міжнародної безпеки. Основні військові загрози включають:

Прямі військові дії однієї держави проти іншої, такі як інтервенції, вторгнення та окупація, залишаються найбільш явною загрозою для міжнародної безпеки. Війни в Іраку, Афганістані та Сирії є прикладами військових агресій, які мали значні міжнародні наслідки та призвели до великих людських втрат і масової міграції.

Збройні конфлікти між державами, а також внутрішні війни, що можуть мати міжнародні наслідки, створюють значну загрозу міжнародному миру. Вони призводять до значних людських втрат, економічної нестабільності та гуманітарних криз. Конфлікти в Африці, такі як громадянська війна в Судані, часто мають регіональні наслідки і залучають міжнародне співтовариство.

Розповсюдження ядерної, хімічної та біологічної зброї є однією з найсерйозніших військових загроз. Наявність цієї зброї у терористичних груп або нестабільних держав становить серйозний ризик для глобальної безпеки. Північна Корея та Іран є прикладами держав, які активно розвивають ядерні програми, що викликає занепокоєння міжнародного співтовариства[34].

Регіони, які страждають від тривалих конфліктів, слабкої державної влади та присутності терористичних організацій, можуть стати джерелом міжнародної

нестабільності. Це включає Близький Схід, Північну Африку та деякі частини Азії. Нестабільність у цих регіонах може мати міжнародні наслідки, включаючи тероризм, нелегальну міграцію та порушення міжнародної торгівлі.

Зростаюча мілітаризація окремих країн або регіонів, включаючи нарощування військових потенціалів та проведення великих військових навчань, може створювати напруженість та провокувати збройні конфлікти. Приклади включають напруженість у Південнокитайському морі та військові навчання НАТО на кордонах з Росією[34].

Таким чином, політичні та військові традиційні загрози міжнародної безпеки залишаються актуальними у сучасному світі. Політичні дестабілізації, автократичні режими, екстремізм та ревізіонізм доповнюються військовими агресіями, збройними конфліктами, розповсюдженням зброї масового знищення та мілітаризацією. Ефективне управління цими загрозами вимагає міжнародної співпраці, зміцнення міжнародних інститутів та дотримання міжнародних норм і договорів.

2.2. Соціально-економічні загрози

Пріоритетним завданням міжнародних акторів є забезпечення соціально-економічної безпеки. Суспільство завжди відчувало потребу в забезпеченні своєї безпеки. Але виділення економічної безпеки в окремо взятую категорію відбулося відносно недавно. Традиційними загрозами соціально-економічної безпеки є явища і процеси, що впливають негативно на світове господарство, що утискають економічні інтереси особи, суспільства та держав міжнародного співтовариства. Постійне відстеження і визначення основних загроз соціально-економічній безпеці значно полегшує її підтримання на належному рівні, а також дає можливість своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної

ліквідації. Зважаючи на те, що глобалізація та міжнародна економічна інтеграція постійно розвиваються, заходи забезпечення безпеки, які є складною соціальною системою, повинні враховувати її різноманітність, складність і багатоплановість[43].

Економічні загрози міжнародній безпеці включають зниження обсягів виробництва, сповільнення темпів економічного росту, безробіття, інфляцію, нерівномірний розподіл ресурсів, формування фінансової олігархії, зростання рівня корупції та тіньової економіки, відставання у сферах техніки та технологій, вичерпання природних ресурсів, економічну залежність та політичний вплив одних країн на інші. Серед соціальних проблем виділяються зростання ролі політичної влади, зміна стандартів соціальної поведінки та культурних цінностей, а також концентрація проблем бідності, локальні міждержавні конфлікти та військово-політичні аспекти[30].

В загальному, із розвитком людства та людської життєдіяльності, соціально-економічні загрози ставали важливим викликом для різних епох людства. Під час історії людської цивілізації та розвитку міжнародного співтовариства виникали та існували ряд соціально-економічних проблеми, котрі впливали на безпеку у глобальному контексті. Серед таких можна назвати такі проблеми як економічні кризи, соціальна нерівність, торгівельні війни, чорні ринки, імміграційні процеси, економічні війни, конфлікти на основі релігійної, етнічної, соціальної приналежності і тд., технологічні змагання тощо. Багато з цих загроз залишились актуальними та є такими, які можна вважати традиційними загрозами міжнародній безпеці[43].

Історія людства свідчить про багато економічних криз, які мали значний вплив на міжнародне суспільство та економіку. Велика депресія, яка спалахнула восени 1929 року і тривала до кінця 1930-х років, є загальносвітовою економічною кризою. Хоча в різних країнах її хронологічні межі можуть відрізнятися, ця криза особливо відчутна була в країнах Західної Європи та США. Велика депресія стала символом найглибшої, найдовшої та найбільш загальної економічної кризи минулого століття. Часто використовується як приклад того, як сильно може знизитися рівень світового економічного

розвитку. Ця криза сильно вразила практично всі країни, незалежно від їхнього економічного стану. Особисті доходи, податкові надходження, прибутки та ціни впали, а міжнародна торгівля скоротилася майже наполовину. У США рівень безробіття піднявся до 25%, а в деяких інших країнах ця цифра була ще вищою, досягаючи навіть 33%[2,с.432].

Нафтова криза 1973 року, також відома як «нафтове ембарго», розпочалася 17 жовтня 1973 року. Того дня країни-члени Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК), включаючи всі арабські країни-члени та Єгипет і Сирію, оголосили під час Жовтневої війни про своє рішення припинити постачання нафти країнам, що підтримали Ізраїль у конфлікті з Сирією та Єгиптом. Основні цілі цього ембарго були спрямовані на США та їхніх західних союзників у Європі. Протягом наступного року ціни на нафту стрімко зросли з трьох до дванадцяти доларів за барель. Ця криза стала першою енергетичною кризою і до цього дня вважається однією з найбільших. ОПЕК скоротила видобуток нафти не лише для впливу на світові ціни, а й для збільшення політичного тиску на західні країни щодо підтримки Ізраїлю[2,с.434].

Наслідком цього тиску стала декларація ради міністрів країн Спільного ринку, яка підтримала позицію арабів. Крім того, практично всі африканські держави припинили дипломатичні відносини з Ізраїлем. Ця політична динаміка підкреслила залежність Ізраїлю від США і показала, наскільки розвинені країни вразливі до коливань цін на нафту[2,с.436].

Світова фінансово-економічна криза, також відома як Велика рецесія, розпочалася у грудні 2007 року і досягла свого піку у вересні 2008 року. Початкові ознаки кризи виявилися через кризу ліквідності, що була помітна вже 7 серпня 2007 року, коли BNP Paribas зупинив виведення коштів з трьох гедж-фондів через повну відсутність ліквідності. Це викликало руйнування «бульбашки» на ринку нерухомості США. Пік кризи наступив у 2008 році, коли на ринку нерухомості було занадто багато цінних паперів. Це спричинило глибоке падіння, яке поширилося на всю світову економіку[27].

Глобальна рецесія вразила всі країни світу. Показники економічних індикаторів по всьому світу свідчили про виникнення кризи. Високі ціни на нафту призвели до підвищення цін на харчові продукти та глобальної інфляції. Крім того, іпотечна криза в США призвела до банкрутства великих інвестиційних та комерційних банків по всьому світу. Це спричинило поширення безробіття та загрозу глобальної рецесії.

Восени 2008 року в Україні стало очевидним виникнення фінансової та економічної кризи після погіршення ряду економічних показників та повідомлень про фінансові проблеми провідних комерційних банків країни. ЗМІ повідомляли про значне зниження попиту на залізо та сталь, що призвело до скорочення обсягів експорту та зменшення надходження валюти до української економіки. Восени та на початку зими ціни на нерухомість впали на 25%, і було зупинено понад 80% будівельних проєктів. За оцінкою МВФ, обчислений у доларах США ВВП України за 2009 рік скоротився на 35.6%. Це призвело до припинення кредитування іпотеки і будівництва, що фактично призвело до нульового попиту[27].

Основними зовнішніми чинниками, що сприяли формуванню кризових явищ в Україні, були світове падіння попиту на металургійну та хімічну продукцію більш ніж у 2 рази. Це призвело до значного зниження цін і зростання конкуренції на зовнішньому ринку, на яку українська економіка не була готова. Внаслідок цього зменшилися обсяги експорту зазначених продуктів і, відповідно, валютних надходжень, а також зменшилися обсяги виробництва. На міжбанківському ринку зросло попиту на долар, що призвело до зміни курсу з 5.6 у вересні на 6.8 у листопаді, до 10.0 у другій половині грудня, а потім стабілізувався на рівні 8.3 гривні за 1 долар США. З 2004 по 2008 рік зовнішній борг України стрімко зростав. На початок 2004 року валовий зовнішній борг склав \$23 811 млн, а на початок 2008 року — \$79 995 млн. У жовтні 2008 року борг перевищив відмітку у сто мільярдів доларів США — \$105 429 млн. Іншим серйозним чинником було те, що починаючи з 2006 року Україна мала від'ємне сальдо зовнішнього торговельного балансу: в 2007 — \$8 152 млн, за перші 9 місяців 2008 року — \$10 071 млн. Інформація про зниження надійності вкладів

у Промінвестбанку стала основним поштовхом для кризи[43]. Це призвело до різкого відтіку вкладів у ньому і початку відтоку коштів із інших банків. Обсяг відтоку сягнув 6-7 млрд доларів США за тиждень, після чого Національний банк своєю постановою обмежив дострокові зняття депозитів і видачу кредитів для запобігання кризи ліквідності банків та їх банкрутства[27].

З метою стабілізації фінансового ринку та підтримки комерційних банків, Національний банк України залучив кредит у розмірі 16.5 млрд доларів США від Міжнародного валютного фонду. У листопаді урядом був залучений кредит у розмірі 3 млрд гривень для покриття бюджетного дефіциту[30].

Криза державних боргів в Єврозоні, також відома як «Євро-криза» або була фінансовою кризою, що виникла з неспроможності урядів деяких європейських країн самостійно рефінансувати державні борги без допомоги третіх країн. Першою країною, що опинилась у кризовому стані, була Греція. Новий уряд, обраний у 2009 році, виявив прихований кризовий стан, залишений попереднім урядом, і звернувся за допомогою до Європейського Союзу. 28 червня 2012 року лідери Єврозони уклали угоду щодо механізму надання кредитів напряду банкам, які перебувають у кризі, без звернення до національних центральних банків країн-учасниць[19]. Цей механізм фінансування уникає необхідності відображати отримані кошти як державний борг і є частиною програми регулювання банківського сектору, запровадженої Європейським центральним банком. Це рішення спричинило скорочення відсоткових ставок по довгостроковим облігаціям Італії та Іспанії, а також призвело до зростання вартості євро. У червні 2018 року міністри фінансів країн Єврозони оголосили про завершення європейської боргової кризи з виходом Греції. Ці кризи лише декілька з численних економічних криз, які виникали протягом історії людства, і кожна з них відображає складність та непередбачуваність економічних відносин[19].

Наступною загрозою міжнародній безпеці є міграція. В науковій літературі найбільш досліджуваним є вплив міжнародної міграції на різні види міжнародної та національної безпеки. Існують три напрямки такої взаємозалежності міграції та міжнародної безпеки. По-перше, це конфлікти, що

включають застосування сили, де міжнародна міграція може сприяти виникненню або підтримувати внутрішні та міжнародні конфлікти, організований злочинності та міжнародному тероризму. По-друге, міжнародна міграція може впливати на економічну, військову та дипломатичну могутність держав. І нарешті, третій напрямок - це державна влада та автономія, де важливою є здатність держави ефективно контролювати свої кордони та підтримувати національну ідентичність[30].

Останньою міграційною кризою можна назвати кризу, пов'язану із повномасштабним вторгненням РФ 24 лютого 2022 року. Це найбільша криза міграції на континенті з часів Другої світової війни. Від початку повноформатної війни в Україні багатьом людям довелося залишити свої міста та домівки, щоб зберегти власне життя та життя своїх близьких. Наприклад, на початок січня 2023 року понад 19 мільйонів осіб залишалися під впливом різних форм переміщення, з них 5,4 мільйонів були внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Понад вісім мільйонів українців знайшли притулок за кордоном[20].

Також, до традиційних загроз соціально-економічного характеру можна віднести бідність та нерівність, торгівельні війни та економічні війни, боротьбу за ресурси тощо. Нерівномірний доступ до ресурсів і можливостей сприяє появі соціального невдоволення та радикалізації. Таким чином, слід зазначити, що багато з традиційних соціально-економічних загроз взаємопов'язані між собою та можуть спричиняти синергетичний ефект, поглиблюючи загрозу, ескалюючи її на рівень політичних, військових конфліктів тощо. Пов'язаними із цим видом загроз і екологічні загрози.

2.3. Екологічні загрози

Після закінчення епохи холодної війни, екологічна безпека стала однією з найактуальніших проблем, що виник перед людством і планетою Земля в цілому. Цей аспект переважно спричинений сучасним науково-технічним

прогресом і, очевидно, збільшенням глобального населення, особливо у другій половині XX – на початку XXI століть[5].

У 1994 році у журналі «The Atlantic» була опублікована стаття Р.Каплана під назвою «Прийдешня анархія», де він підтримав погляди Хантінгтона щодо майбутньої конфліктності світової системи. Проте Каплан вважає деградацію довкілля ключовим фактором, що сприяє конфліктам. Він описував навколишнє середовище як потенційну загрозу, адже зустрічає великий скептицизм і нудьгу, коли йдеться про виснаження природних ресурсів або загрози для навколишнього середовища. Варто зазначити, що Каплан в певній мірі оновлює думку Т. Мальтуса, який вже у XVIII столітті підкреслював, що майбутні проблеми людства пов'язані з погіршенням довкілля та виснаженням природних ресурсів. Таким чином, Каплан, виходячи з гіпотези Мальтуса, передбачає нестабільність міжнародної системи, яка може призвести до конфліктів між націями на расовій та етнічній основі, що сприятиме зростанню міжнародної злочинності через деградацію природного середовища та стрімке виснаження природних ресурсів[17].

Т. Гомер-Діксон канадський політолог, що проходив навчання на факультеті навколишнього середовища, визначив п'ять категорій конфліктів, які виникають через недостатню увагу до екологічної безпеки. Усі ці категорії мають спільну причину – виснаження природних ресурсів, погіршення стану навколишнього середовища, зміни клімату та знищення озонового шару. Перша категорія пов'язана з міграцією та соціальними розшаруваннями, що виникають між різними етнічними групами. Внутрішньо-громадські конфлікти впливають на життєвий рівень і економічне становище населення. Локальні проблеми, такі як промислове забруднення, руйнування лісів, затоплення територій і таке інше. Також, від виділив міждержавні та глобальні конфлікти[17].

Сучасні тенденції показують, що межі між внутрішньою та зовнішньою політикою країн стають все менш визначеними. Проблеми та питання, які раніше розв'язувалися на національному рівні, зараз все частіше вирішуються на міжнародному. Це відбувається через те, що більшість сучасних проблем, зокрема екологічні, мають транснаціональний характер. Таким чином, межі

поняття «безпека» розширюються, і з'являється нове поняття – «глобальна екологічна безпека». Проте це поняття поставляє державний суверенітет як перешкоду перед забезпеченням глобальної екологічної безпеки. Оскільки національні інтереси різних країн часто не збігаються і не можуть існувати поруч, співпраця в галузі охорони довкілля ускладнюється, а дії держав, спрямовані на власне користування, мають обмежений ефект. Це призводить до того, що деякі думають про глобальну екологічну безпеку як про форму екологічного імперіалізму, нову форму практики імперіалізму[5].

Виходячи з вищезазначеного, здається зрозумілим, що конфлікти, спричинені ресурсами, є чимось природним. Відомо, що зв'язок між природними ресурсами та міжнародними конфліктами існує з давніх часів, віддавна ведуться війни за землю та воду. Однак у сучасному світі екологічні конфлікти відрізняються тим, що вони визнають роль зростання населення в розпалюванні суперечок, оскільки призводить до дефіциту ресурсів. Цей дефіцит, спричинений зростаючим попитом на природні ресурси та їх зменшенням через екологічну деградацію, може викликати пошук ресурсів за межами кордонів країн, що в свою чергу може призвести до експансії або викликати незадоволення серед населення країни, яка найбільше страждає від дефіциту ресурсів, та створювати передумови для внутрішніх конфліктів[17].

Як тісно пов'язаний з конфліктом елемент, що призводить до певних ускладнень, можна розглядати погіршення стану довкілля. Оскільки деградація навколишнього середовища може бути як передумовою внутрішньодержавного або міждержавного конфлікту, так і наслідком військових дій. Отже, розуміння екологічного конфлікту визначає його як певне протистояння всередині країни або між країнами, викликане зіткненням інтересів однієї або декількох сторін, а в результаті, боротьбою або суперництвом за природні ресурси (їх використанням або контролем), що може супроводжуватися застосуванням як насильницьких, так і мирних методів[17].

Протиріччя, які виникають на тлі екологічних проблем, стають складною ситуацією в сучасному світі. Значний потенціал конфліктів в найближчому майбутньому може спричинити частіше виникнення екологічних проблем на

міжнародному, локальному або регіональному рівнях. Міжнародні конфлікти, які набули популярності після закінчення холодної війни, зумовлені збільшенням ринків та розвитком торгово-економічних відносин, що призвело до зростання боротьби за природні ресурси, також такі конфлікти пов'язані з екологічно-економічними інтересами держав. Локальні конфлікти зазвичай виникають на обмежених територіях і вирішення вимагає значних ресурсів, що робить їхнє вирішення важким. Регіональні конфлікти можна вважати найсерйознішими, оскільки вони виникають через економічну діяльність різних господарських суб'єктів[5].

Слід зауважити, що усунення конфліктів з життя є неможливим, оскільки вони є неодмінною частиною суспільства. Конфлікти завжди присутні у житті, включаючи екологічні, і останнім часом такі протиріччя відіграють ключову роль у вирішенні екологічно-соціальних, економічних та політичних питань. Причин екологічних конфліктів може бути багато. Боротьба за природні ресурси, зокрема за ті, що є обмеженими, зазвичай спровокована правлячою елітою. Ця діяльність часто здійснюється в інтересах власної економіки та політики через різні маніпуляції. Деякі верстви населення не мають доступу до природних ресурсів через відсутність власності. Часто об'єктами суперечок стають земельні ділянки або водні ресурси. Природні ресурси є важливими для економічного розвитку, і обмежений доступ деяких країн до цих ресурсів спричиняє збільшення конкуренції. Змагання та конфлікти в політиці щодо використання природних ресурсів призводять до дисбалансу у системі «суспільство – економіка – держава – міжнародна безпека»[27].

Ситуація на Соломонових островах є ілюстративним прикладом екологічного конфлікту, який почався на етнокультурній основі, проте насправді мав свої корені в проблемах забезпечення прав на землеволодіння традиційних мешканців. Основними причинами конфлікту стали відмова у наданні землі та обмеження доступу до ресурсів, що призвело до обмеження можливостей отримання економічної вигоди. Отже, рівень добробуту населення в значній мірі залежить від їх здатності використовувати природні ресурси для забезпечення відповідного рівня життя. У Кенії екологічні та демографічні процеси також

часто викликають сутички. Зростання населення разом з екологічними проблемами спричиняє виснаження ресурсів і, внаслідок цього, зростання бідності, міграції та подальших конфліктів за доступ до залишкових природних запасів. Факторами, що призвели до виснаження ресурсів, є вирубка лісів, забруднення води та надмірний вилов риби[5].

У конфлікті між Ізраїлем та Палестиною, також існує екологічний аспект. На Західному березі існує дефіцит води, що призводить до соціального та економічного тиску. Палестинці визнають, що Ізраїль надає достатню кількість води для побутових та промислових потреб, але недостатню для сільського господарства, яке є ключовим для палестинської економіки. Екологічні чинники відіграють важливу роль як у внутрішньо-палестинському, так і в палестино-ізраїльському конфлікті. Газа стикається з економічним занепадом через хронічний дефіцит води, який обумовлений посушливим кліматом, нерівномірним розподілом водних ресурсів, екологічними проблемами, надмірним використанням прісної води та забрудненням водопостачання промисловими та сільськогосподарськими стоками[17].

Щоб розширити спектр екологічних конфліктів, також можна розглянути вплив військового конфлікту в Югославії на міжнародну екологічну безпеку. Важливо зазначити, що Югославія та суміжні країни стали екологічними жертвами, а також підтверджено, що дії Північноатлантичного альянсу суперечили Конвенції про вплив на навколишнє середовище та іншим міжнародним угодам і деклараціям. Таким чином, екологічні та економічні збитки спостерігалися в усьому регіоні Балкан та сусідніх країнах. Було забруднено атмосферу, ґрунти, водні й земельні ресурси, а також спостерігалось транскордонне забруднення. Токсичні речовини, що негативно впливають на довкілля та здоров'я людини, були зафіксовані в атмосфері Македонії, Австрії, Угорщини, Албанії, Сербії, Італії, Греції, Болгарії, Білорусі, Румунії, Західній Україні та Польщі[17].

Подібним прикладом на сучасному етапі може бути російсько-українська війна та дії російських військ на території нашої країни, оскільки вони щодня призводять до ряду екологічних проблем. Негативний вплив поширився на

ландшафти та ґрунти, підземні та поверхневі води, рослинний та тваринний світ. Бойові дії також підвищили можливість виникнення різних аварійних ситуацій техногенного характеру, таких як на Запорізькій ГЕС чи Каховському водосховищі. На відновлення екологічної безпеки, враховуючи всі проблеми, що виникли з початку війни, піде не один рік. Регулярне використання води з підземних джерел через нестачу прісної води та обміління водойм на Кримському півострові через його анексію призвело до засолення ґрунтів та загострення конфлікту. РФ звинувачує Україну у злочині через те, що вона перекрила Північнокримський канал та залишила жителів півострова без прісної води, хоча насправді, враховуючи анексію, саме РФ несе основну відповідальність за забезпечення Криму водою. Також, важливо згадувати про руйнівні наслідки знищення населених пунктів України, які прослідковують знищенням флори та фауни України[17].

Усього по всьому світу існує багато аналогічних ситуацій, але увага до екологічних наслідків конфліктів надається занадто пізно та виявляється недостатньою. Тому лише у далекому майбутньому території, що постраждали або продовжують страждати від наслідків конфліктів, зможуть відновитися, і така перспектива не може вважатися задовільною. Однією з сучасних проблем є кліматичні зміни, які наразі найбільше турбують міжнародну спільноту[5].

Програма Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП) враховує екологічний аспект сучасних конфліктів. Через кліматичні зміни населенню певних територій доведеться залишати свої постійні місця проживання та шукати більш прийнятні умови, і така ситуація також вплине на тваринний світ, який буде змушений пристосовуватися до нових умов. Це призведе до появи поняття «кліматичні мігранти» та припущення, що зіткнення між мігрантами та місцевим населенням, боротьба за ресурси та інші конфлікти стануть все поширенішими[27].

Загалом, екологічні конфлікти пов'язуються з різними проблемами, які можуть виникати як через один, так і через кілька факторів. Екоконфлікти можна розділити на кілька категорій. Водні конфлікти - причини таких конфліктів включають дефіцит прісної води, недостатній рівень запасів водних

ресурсів, недостатню здатність сторін, які використовують спільні водні ресурси, управляти ними на визначених принципах, а також використання неефективних інструментів та механізмів управління та розподілу ресурсів. Мінеральні конфлікти - мінеральні ресурси є матеріально цінними, і причинами конфлікту може бути непрозорість механізмів розподілу та використання цих ресурсів. Лісові конфлікти - ліси (деревина) є важливим ресурсом, оскільки попит на деревину дуже високий, а лісові площі зменшуються. Це призводить до зростання цінності даного ресурсу і викликає конфлікти[17].

Біологічне та ландшафтне різноманіття також є важливим природним та економічним ресурсом. Недбале розподілення ресурсів у ринкових умовах, неврегульованість підходів до вирішення проблем збереження видового різноманіття, неефективність державної та міжнародної політики у цих питаннях створюють ризики виникнення екологічних конфліктів[5].

Отже, екологічні загрози все частіше виступають причиною конфліктів, що підкреслює важливість раціонального використання та збереження ресурсів, а також охорони природного середовища. Ці аспекти набувають особливої актуальності для міжнародної безпеки. Дослідження показує, що екологічні чинники можуть бути різноманітними, але найпоширенішими є проблеми пов'язані з природними ресурсами. Розуміючи, що неможливо виключити екологічні аспекти з міжнародних відносин і важливо уникати екологічних конфліктів для забезпечення безпеки, міжнародна спільнота повинна працювати над розвитком нових ефективних механізмів вирішення екологічних та економічних питань.

РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Ефективність діяльності міжнародних організацій та блоків

Міжнародні організації відіграють ключову роль у забезпеченні міжнародної безпеки та подоланні традиційних загроз. Вони забезпечують

координацію зусиль держав, розробку та впровадження міжнародних норм і стандартів, а також надають платформи для діалогу та співпраці.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та протистоянні традиційним загрозам міжнародної безпеки. Вони надають інформацію та консультації, підвищують обізнаність з питань безпеки, фінансували навчання, програми та проекти з багатьох важливих аспектів, таких як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд, розбудова доброчесності. Міжнародні організації також відіграють провідну роль у нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права. Крім того, вони забезпечували канал зв'язку між урядами та суспільством, а також між різними країнами, іншими міжнародними органами та діями, дотичними до міжнародної безпеки. Сьогодні існує низка міжнародних організацій та блоків, котрі займаються міжнародною безпекою, серед яких ООН, НАТО, ОБСЄ та інші[43].

Однією з найбільших міжнародних організацій є Організація Об'єднаних Націй (ООН), заснована у 1945 році. Нині ООН об'єднує 193 країни-члени. Її завдання та діяльність визначені цілями і принципами, викладеними у Статуті ООН. Головними органами ООН є Генеральна асамблея, Рада безпеки, Економічна і соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний суд і Секретаріат. Система ООН включає саму ООН і численні пов'язані з нею програми, фонди та спеціалізовані агентства, кожне з яких має власне членство, керівництво та бюджет. Програми та фонди фінансуються за рахунок добровільних внесків, тоді як спеціалізовані агентства отримують фінансування з добровільних і фіксованих внесків та функціонують як незалежні міжнародні організації[39].

Основною місією Організації Об'єднаних Націй є підтримка міжнародного миру та безпеки. ООН досягає цього шляхом запобігання конфліктам, сприяння мирним домовленостям між сторонами конфлікту, здійснення миротворчих операцій, а також створення умов для збереження та зміцнення миру. Крім того, ООН сприяє сталому розвитку, захищає права людини, працює над розвитком та дотриманням міжнародного права, а також координує гуманітарну допомогу[39].

ООН традиційно займається як питаннями міжнародної безпеки, так і її розвитку. У галузі безпеки ключову роль відіграє Департамент миротворчих операцій ООН (ДМО ООН), який керує операціями зі встановлення та підтримання миру. ДМО ООН діє в країнах тільки під час або після конфліктів, тоді як Програма розвитку ООН (ПРООН) довгий час працює в багатьох країнах, реалізуючи свої програми як до, так і після конфліктів[46].

ООН була на передовій у вирішенні сучасних глобальних викликів та забезпеченні глобального управління в сучасній світовій політиці. ООН співпрацювала з іншими регіональними міжнародними організаціями для досягнення угод про припинення вогню, впровадження механізмів підтримання миру, примусу до миру та розбудови миру, а також чинила тиск на ворогуючі сторони з метою пошуку дипломатичних рішень для припинення конфліктів. У 1992 і 1995 роках, через зростання кількості конфліктів у різних регіонах світу та неспроможність ООН ефективно реагувати на всі конфлікти одночасно, організація запустила «Порядок денний для миру» та «Доповнення до Порядку денного для миру». Обидві програми закликали до більшого залучення регіональних міжурядових організацій у діяльність ООН[39].

Іншою потужною економічною організацією є Європейський Союз (ЄС), який об'єднує 28 європейських країн. Заснований після Другої світової війни, його мета – сприяти економічній співпраці та запобігати конфліктам. Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС) було створене у 1958 році і включало шість країн: Бельгію, Німеччину, Францію, Італію, Люксембург і Нідерланди. У 1993 році, відображаючи перехід від суто економічного союзу до політичного, ЄЕС змінило назву на Європейський Союз (ЄС). ЄС базується на верховенстві права, а його фундаментальними цінностями є людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та дотримання прав людини. Основоположний документ ЄС – Лісабонський договір 2009 року[45].

У 2003 році ЄС затвердив свою першу Стратегію європейської безпеки. У 2005 році Європейська Рада схвалила Концепцію підтримки реформування сфери безпеки в рамках Європейської політики безпеки та оборони. У 2006 році Єврокомісія затвердила Концепцію підтримки реформування сфери безпеки

Європейським Співтовариством, що визначила концептуальний підхід ЄС до міжнародної безпеки. ЄС відіграє важливу роль у зусиллях ОБСЄ, ОЕСР, ООН, НАТО і Ради Європи (РЄ) з розробки норм і кращих практик демократичного урядування сектором безпеки. Прикладом таких зусиль є схвалення Кодексу поведінки ОБСЄ щодо військово-політичних аспектів безпеки у 1994 році[45].

Варто зазначити, що наслідки світової економічної кризи, неконтрольований потік біженців до Європи, зростання терористичної загрози, посилення євроскептичних настроїв, що призвело до початку процедури виходу Великої Британії з Євросоюзу, та агресія Росії проти України поставили питання про необхідність перегляду безпекової політики ЄС. Погіршення безпекової ситуації, а також економічна та міграційна кризи змушують країни ЄС до консолідованих зусиль і кардинального перегляду існуючої політики всередині самого Союзу. До того ж, політика «умиротворення агресора» та «політика санкцій» на прикладі російського агресора яскраво показали проблеми ефективності боротьби ЄС з військовими загрозами та конфліктами на міжнародній арені[23].

Рада Європи (РЄ) - міжнародна організація зі штаб-квартирою у Страсбурзі, об'єднує 47 європейських країн та була заснована у 1949 році з метою підтримки демократії та захисту прав людини та верховенства права в Європі. Початково РЄ головним чином зосереджувалась на правах людини, верховенстві права, підзвітності урядів та інших аспектах урядування. З часом ці теми еволюціонували у напрямку демократичного урядування у сфері безпеки, оскільки всі вони взаємодіяли із питаннями безпеки та підзвітності. Зміни в міжнародній обстановці, які відбулися у 1990-х роках, також сприяли цьому повороту до тем, пов'язаних із безпекою. Важливим аспектом діяльності РЄ є встановлення стандартів у сфері безпеки. Крім того, РЄ забезпечує підзвітність у секторі безпеки країн-учасниць та виконує значну юридичну роль у випадках порушення прав людини[34].

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) є міжурядовою організацією, яка об'єднує 57 країн-учасниць. Організація виступає як форум для політичного діалогу з широкого спектру питань безпеки та як майданчик

для спільних заходів з метою поліпшення якості життя людей загалом. Її підхід до безпеки охоплює військово-політичний, економічний, екологічний і гуманітарний аспекти. ОБСЄ сприяє подоланню розбіжностей та підвищенню довіри між державами через співпрацю в попередженні конфліктів, їх регулюванні та відновленні після них. Організація також займається контролем над озброєнням, протидіє тероризму, забезпечує добре урядування, енергетичну безпеку, протидіє торгівлі людьми, сприяє демократизації та захищає свободу ЗМІ та права національних меншин[45].

Кодекс поведінки ОБСЄ з питань військово-політичної безпеки, прийнятий у 1994 році як обов'язковий для дотримання політичний документ, є основною декларацією організації у сфері безпеки. Цей Кодекс закликає до демократичного контролю не лише над військовими силами, а й над іншими силами безпеки, включаючи воєнізовані формування, поліцію та служби розвідки. Таким чином, демократичний контроль над сферою безпеки вважається ключовим елементом стабільності та міжнародної безпеки[45].

З погляду боротьби з соціально-економічними загрозами варто згадати також Групу Світового банку, що була утворена у 1944 році. Вона має статус спостерігача у Комітеті з допомоги у розвитку (DAC) ОЕРС. Мета цієї групи полягає в підтримці розвитку та зменшенні бідності. З цією метою Світовий банк надає країнам, що розвиваються, позики під низькі відсотки, безвідсоткові або дешеві кредити та гранти. Деякі з цих проектів фінансуються разом з урядами, багатосторонніми організаціями, комерційними банками, агентствами з кредитування експорту, приватними інвесторами та трастовими фондами через двосторонню або багатосторонню донорську участь. Крім того, Світовий банк здійснює політичні консультації, проводить дослідження та аналіз, надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, та сприяє розбудові їхніх потенцій, організовує форуми і конференції[19].

Важливою безпековою організацією є Організація Північноатлантичного Договору (НАТО), заснована 1949 року. НАТО є міждержавним військово-політичним союзом, який об'єднує 30 держав і має повну інфраструктуру та систему органів управління. Цей союз складається з

незалежних суверенних країн, що об'єдналися для спільного забезпечення безпеки та захисту спільних цінностей. Основною метою НАТО є захист свободи і безпеки своїх членів у Європі та Північній Америці відповідно до принципів, викладених у Статуті ООН. Для досягнення цієї мети Альянс використовує як політичний вплив, так і військову потужність, в залежності від характеру безпекових викликів, що виникають перед державами-членами НАТО[34].

Північноатлантичний альянс відіграє активну та провідну роль у забезпеченні миру та безпеки на міжнародній арені. Протягом тривалого часу НАТО вдавалося зберігати мир і стабільність у європейських країнах виключно політико-дипломатичними методами. Однак на початку 1990-х років з'явилися нові виклики та загрози для європейської безпеки. Першим серйозним випробуванням для НАТО, яка перетворювалася з організації, що забезпечує лише оборону своїх членів, на силу, спрямовану на збереження миру та стабільності в усьому євроатлантичному просторі, стала війна в Югославії. Перші три миротворчі операції Альянсу відбулися в Європі — в Боснії і Герцеговині, Косові та колишній Македонії[39].

Проте, попри певні успіхи, зафіксовані міжнародними організаціями, вони також зіткнулися з кризою у боротьбі з традиційними загрозами міжнародній безпеці. Одним з таких аспектів є неодноразові порушення Статуту ООН, особливо постійними членами Ради Безпеки ООН. Наприклад, у 2014 році Росія вторглася в Україну, що Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш описав як порушення територіальної цілісності України та Статуту ООН. Нездатність ООН запобігти вторгненню члена Ради Безпеки в інші країни-члени організації призвела до критики від спостерігачів та країн-членів через нездатність організації утримати порушників від подібних дій[30].

Інші перешкоди, що продовжують заважати міжнародним організаціям виконувати свій мандат, включають дебати щодо легітимності міжурядових організацій діяти або вживати необхідних заходів, особливо стосовно втручання та миротворчих місій, а також обсягу повноважень Ради Безпеки ООН над іншими країнами-членами. Існує також проблема структури, повноважень і

потенціалу. Важливо зазначити, що не всі міжнародні організації працюють на одному рівні, особливо ті, що знаходяться в країнах, що розвиваються. Як і в усіх конфліктах, де безпосередньо залучений один із членів Ради Безпеки з правом вето, ООН виявилася нездатною дати потужну відповідь на нову агресію Росії. У перші тижні вторгнення більшість держав-членів були готові засудити дії Росії, проте росія перешкоджала значущим діям у Раді Безпеки. Хоча Генеральна Асамблея прийняла низку осудливих резолюцій, вони мали лише обмежений реальний вплив[24].

Доктрина колективної оборони НАТО, заснована на принципах спільної оборони, є ключовою платформою для європейських країн у вирішенні спільних проблем безпеки. Стаття 5 Альянсу, яка встановлює принцип, що напад на одного члена є нападом на всіх, є основою доктрини колективної оборони НАТО. У протидії гібридній агресії НАТО створює підґрунтя для координації, обміну розвідувальною інформацією та спільного оперативного планування між державами-членами, забезпечуючи єдину відповідь на гібридні загрози[39].

У Стратегічній концепції 2022 року підкреслюється, що держави-члени НАТО поділяють спільну зацікавленість у сприянні стабільності та спільному вирішенні конфліктів за допомогою Альянсу. НАТО готова запобігати кризам і реагувати на них, якщо вони потенційно загрожують безпеці її членів. Запобігання кризам є реалістичним шляхом забезпечення стабільності та безпеки Альянсу. НАТО віддана цій місії, зокрема, шляхом впровадження програм підготовки та нарощування потенціалу, які допомагають державам-партнерам ставати більш вправними, безпечними та краще підготовленими до реагування на кризи як у своїх країнах, так і за кордоном.

НАТО має десятирічний досвід у зміцненні оборонних установ і розвитку потенціалу разом із партнерами, як у безпосередній близькості до Альянсу, так і в більш віддалених регіонах. У сучасних умовах безпеки значення забезпечення стійкості НАТО настільки зросло, що дедалі частіше пропонується розглядати її як окремий напрям діяльності Альянсу, поряд із колективною обороною, кризовим менеджментом і співробітництвом у сфері безпеки[39].

Пандемія COVID-19 підкреслила важливу роль, яку можуть відігравати міжнародні організації у вирішенні складних глобальних проблем. Є кілька помітних прикладів, які демонструють їхній значний внесок. Зокрема, Світовий банк виділив понад 157 мільярдів доларів США для допомоги країнам у боротьбі з пандемією. Це фінансування охоплювало закупівлю вакцин, підтримку освітніх реформ, зміцнення систем охорони здоров'я, підвищення кваліфікації робітників і прискорення цифрових інновацій.

Одночасно Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) надала значну підтримку країнам, особливо тим, що не мають центральних епідеміологічних дослідницьких центрів. ВООЗ допомогла зміцнити національні плани реагування, навчила мільйони медичних працівників, опублікувала наукові дослідження для боротьби з дезінформацією, розповсюдила діагностичні тести та засоби індивідуального захисту, оновила протоколи лікування для покращення догляду за пацієнтами та прискорила дослідження й інновації у сфері діагностики, вакцин і лікування[43].

Російське вторгнення та початок російсько-української війни у 2014 році стали чітким сигналом для Європи щодо нових викликів у сфері колективної безпеки. Однак уряди окремих європейських країн, таких як Угорщина, проявляли лояльність до росії. Існує кілька причин, що пояснюють таку позицію: 1) побоювання щодо можливої нової світової війни; 2) залежність від дешевших російських енергоносіїв; 3) вплив російської пропаганди та проросійсько налаштованої агентури, зокрема серед політичних еліт[23].

Зміни в ставленні до російсько-української війни в низці європейських країн відбулися після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Європейські країни, особливо Центральна та Східна Європа, а також Балтійські держави, усвідомили загрозу. Проте й досі деякі європейські політики займають невизначену позицію, шукаючи можливості піти на поступки агресору. Причинами цього можуть бути як недалекоглядність, так і свідома гра на користь Кремля або побоювання початку світового конфлікту[23].

У офіційній російській документації, повномасштабна війна проти України описується як «Спеціальна воєнна операція» (СВО). Однак світова спільнота, а також українська політична еліта та населення все ж визнають ці дії як «війна» у класичному розумінні, що становить загрозу демократичним принципам і міжнародному порядку, особливо у зв'язку з порушенням норм міжнародного гуманітарного права. Цей прецедент створює новий виклик для світової спільноти, оскільки ігнорування російської агресії та безкарність воєнних злочинів можуть спричинити їх повторення у найближчому майбутньому[11].

Ця війна, що триває з 2014 року, стала одним з найбільших викликів для європейської безпеки у XXI столітті. Її хід показує зміну методів та підходів до проведення війни і можливі наслідки у XXI столітті. Серед небезпечних рис цієї війни можна виділити світовий гібридний характер, особливості стратегії та тактики, ідеологічну основу, нову геополітичну ситуацію, а також наслідки війни[23].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що сучасні міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Північноатлантичний альянс (НАТО) та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інші, відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності. Проте вони стикаються з численними викликами, які впливають на їх ефективність у боротьбі з традиційними загрозами, такими як збройні конфлікти, тероризм, розповсюдження зброї масового знищення та міждержавна агресія.

Наприклад, ООН є центральною міжнародною організацією, відповідальною за підтримку миру та безпеки. Проте, ефективність її діяльності часто обмежується політичними та структурними викликами. Постійні члени Ради Безпеки ООН (США, Росія, Китай, Велика Британія та Франція) мають право вето, що часто призводить до блокування рішень, спрямованих на врегулювання конфліктів. Це обмежує здатність ООН оперативно реагувати на загрози. Велика кількість бюрократичних процедур і складна структура організації часто уповільнюють процес прийняття рішень та їх реалізації.

НАТО є військовим альянсом, основною метою якого є колективна оборона своїх членів. Проте і цей альянс стикається з проблемами. Різні політичні інтереси та пріоритети членів НАТО часто ускладнюють ухвалення спільних рішень і координацію дій. Це особливо актуально у випадках, коли деякі країни не бажають брати участь у військових операціях або фінансово підтримувати альянс. Нерівномірний розподіл фінансових зобов'язань між членами альянсу також часто стає предметом суперечок, що негативно діє на цільність Альянсу[39].

ОБСЄ не має повноважень на здійснення військових дій або примусового впливу на держави-члени. Її діяльність обмежується моніторингом, посередництвом та наданням рекомендацій, що обмежує її ефективність у врегулюванні конфліктів. Прийняття рішень в ОБСЄ вимагає консенсусу всіх членів, що може призводити до блокування ініціатив через вето окремих країн тощо.

3.2. Україна у боротьбі з традиційними загрозами міжнародної безпеки

Україна, як суверенна держава, знаходиться у складному геополітичному контексті та зазнає впливу численних традиційних загроз міжнародної безпеки. Участь України в міжнародних організаціях є важливим аспектом боротьби з безпековими загрозами на міжнародному рівні. Держава активно співпрацює з різними міжнародними структурами, такими як ООН, НАТО, ОБСЄ та інші, з метою координації дій у сфері безпеки та вирішення актуальних проблем[23].

Україна є членом ООН з 1945 року. Держава активно співпрацює з цією організацією у сферах миротворчості, прав людини, розвитку та боротьби з транснаціональними загрозами, такими як тероризм та поширення зброї масового знищення. Україна співпрацює з НАТО у рамках різних програм, таких як Партнерство для миру та Індивідуальне партнерство та співробітництва. Ця співпраця спрямована на підвищення військово-технічної сумісності та підвищення професійних навичок українських військових. Україна є активним учасником ОБСЄ та взаємодіє з іншими державами для розв'язання конфліктів, підтримки демократії та захисту прав людини на території Європи. Україна також співпрацює з іншими міжнародними організаціями та формує стратегічні партнерства для боротьби з різними безпековими викликами. Участь України в міжнародних організаціях допомагає забезпечити координацію зусиль у боротьбі з безпековими загрозами, спільно розв'язувати конфлікти та зміцнювати міжнародну стабільність і безпеку[40].

Поруч із міжнародною співпрацею, головною загрозою, з якою бореться Україна – це російська військова агресія, котра є загрозою міжнародній безпеці та безпеці України. Через російське вторгнення, Україна також зіткнулась з низкою економічних, екологічних та соціальних загроз, які зумовили руйнівні наслідки дій російської армії. Російські війська здійснюють авіаудари на ключові об'єкти військової та цивільної інфраструктури, руйнують аеродроми, військові частини, нафтобази, заправки, церкви, школи, лікарні, пологові будинки, а також міста та села України. Ця агресія призвела до втрат населення та великих матеріальних збитків, оцінених в трильйони гривень. Дослідження, проведене Київською школою економіки спільно з Центром економічної стратегії, «Prozorro.Продажі» та іншими партнерами в рамках проєкту «Росія

заплатить», показало, що станом на 17 березня завдані збитки становлять 1,8 трлн гривень (62,6 млрд доларів)[37].

Вторгнення Росії в Україну також спричинило серйозні екологічні проблеми для Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Київської, Чернігівської та Сумської областей. Це включає забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і водойм, підтоплення територій, виведення з ладу значних площ рілництва, знищення і пошкодження об'єктів природно-заповідного фонду, виникнення лісових пожеж (в тому числі в зоні відчуження Чорнобильської АЕС) та радіаційних загроз[23].

Повномасштабне вторгнення рф 24 лютого 2022 року на територію України спричинило кризу в безпецевій ситуації в Європі та світі. Цей конфлікт вже порівнюють з найбільшими збройними сутичками в Європі, що відбулися з часів Другої світової війни. По всьому світу виникло широке обурення через цю агресію, і було надано Україні масову підтримку - як політичну, так і військову, а також срічляно-економічну. Російське вторгнення становить очевидне порушення міжнародного права, зокрема Статуту ООН, який забороняє використання сили. Вони також стверджували, що це вторгнення може призвести до розпаду європейської архітектури безпеки.

Тепер Європа та демократичні цінності стикаються з відкритим ворогом, якому не можна довіряти і який має намір підірвати існуючий ліберальний світовий порядок. Заходи, які були прийняті державами відповідно до спалаху війни, вражають своєю рішучістю. Сполучені Штати, Європейський союз та інші країни ввели широкі санкції проти Росії. Україні надано значну підтримку у вигляді великої кількості зброї, а також багато держав заявили про збільшення витрат на оборону. Росія була виключена з Ради Європи, і відкрито обговорюється її виключення з Організації Об'єднаних Націй[37].

Російсько-українська війна стала критичним переломним моментом у європейській та глобальній безпеці. Це не лише порушило існуючий глобальний порядок, але й відновило парадигму недовіри, яка існувала під час холодної війни, зменшуючи віру в стійкість мирного глобального порядку, побудованого на співпраці. Війна між росією та Україною призвела до серйозного

пошкодження міжнародного права, включаючи закони про зброю та договори про роззброєння[40].

Війна, яку росія розпочала проти України, спровокувала кризу, яка має безпрецедентні масштаби та вплив на території Європи з часів Другої світової війни. Конфлікт вже призвів до значних руйнувань та втрат тисяч життів, а також масового зруйнування економіки та інфраструктури країни. Чимало західних країн оперативно надали Україні гуманітарну та військову допомогу як на її території, так і за її межами. Однак самі держави не можуть ефективно вирішити ці проблеми без спільних зусиль, які можуть бути реалізовані через міжнародні організації. Невизначеність майбутнього підкреслює важливість діяти разом, укладаючи партнерства та посилюючи існуючі. Міжнародні інституції грають вирішальну роль у запобіганні воєн, укладанні мирних угод, наданні гуманітарної допомоги, економічній підтримці та у процесі відновлення після конфлікту[37].

Це подія суттєво порушила всю систему безпеки, яка була утверджена на континенті впродовж багатьох десятиліть, включаючи міжнародні домовленості, досягнуті протягом останніх 30 років. росія також систематично підвищує рівень загрози можливого використання ядерної зброї, основною метою якої є, перш за все, уникнення військової підтримки для України від західних союзників і внесення страху серед тих, хто приймає стратегічні рішення. Здатність України діяти проти російської агресії буде визначати безпекове середовище на протязі багатьох років.

Під час саміту в Мадриді в червні 2022 року НАТО визнало цю ситуацію та запропонувало оновлений пакет допомоги. Увесь світ продемонстрував політичну солідарність, надаючи військову техніку, гуманітарну допомогу та введення санкцій з метою обмеження фінансових можливостей Росії для проведення своєї агресивної війни проти України. 2 березня 141 країна виявила відкриту солідарність з Україною, коли Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію з вимогою до Росії негайно припинити військові дії в Україні[40]. Міжнародні організації об'єдналися разом з Україною для засудження російської агресії та боротьби з нею. США та їхні союзники ввели жорсткі

санкції проти російського банківського сектору, державних підприємств та заборонили імпорт високотехнологічних товарів, які можуть бути використані для проведення військових дій Росією в Україні. Багато російських банків були виключені з платіжної системи SWIFT[5].

Хоча НАТО та ЄС відповіли на російське вторгнення, яке почалося у 2014 році, перспектива приєднання України до цих організацій, які є основними інституційними опорами Заходу, залишається віддаленою, а у випадку НАТО - досі не визначеною. Крім того, ця перспектива залишається замороженою, поки триває російсько-українська війна. У той же час, найбільша система колективної безпеки (ООН) та найбільша організація безпеки Північної півкулі (ОБСЄ) фактично залишаються беззахисними перед діями росії. У обох випадках це передусім пов'язано з її присутністю у цих організаціях[5].

У своєму інструментальному аспекті росія постійно користується своїм статусом постійного члена Ради Безпеки ООН для блокування будь-яких ініціатив та дій ООН, які є не вигідними для неї. Незважаючи на це, Міжнародний суд ООН ухвалив рішення про негайне припинення військової операції в Україні. Крім того, ООН сприяла укладенню так званої зернової угоди, яка дозволяє експортувати українське зерно з чорноморських портів (липень 2022 року). Проте це не змінює того факту, що дії ООН, спрямовані проти російської агресії в Україні з 2014 року, значно не впливають на гуманітарну ситуацію або перспективи припинення конфлікту. Проте критики ООН часто не враховують той факт, що її низька ефективність зумовлена структурою, яка все ще відображає баланс сил, що існував у 1945 році. Форму ООН, створену тоді, було сформовано за участю переможців Другої світової війни, які захищали свої власні інтереси та позиції, надаючи собі статус постійних членів Ради Безпеки з правом вето[5].

Радикальні зміни у міжнародних відносинах та криза міжнародного порядку відбуваються через послаблення ролі міжнародних інституцій та порушення норм міжнародного права з одного боку, і глобального міжцивілізаційного протистояння між демократичними державами та авторитарними режимами з іншого, що супроводжується асиметричною

збройною агресією, проявом якої і є війна в Україні. Війна в Україні стала точкою біфуркації у трансформації міжнародного порядку і важливим історичним поворотним моментом, що матиме вплив на глобальну та європейську безпеку і міжнародний порядок[40].

Війна в Європі породила не лише проблему виконання міжнародних правових та морально-етичних норм, а й підкреслила потребу в новому сприйнятті основних принципів і цінностей, на яких ґрунтується міжнародна співпраця та безпека. Ця війна стала сутичкою між різними культурами, цінностями, ідеологіями та моделями управління. Це не просто про Україну, але про зіткнення двох світів, двох протилежних систем цінностей.

Війна розкрила різницю та глибокий ціннісний розрив між українцями та росіянами, розвіяла міфи про «братні народи» та «другу армію світу», сприяла консолідації українського народу. Агресивна політика росії стала невдачливою, тоді як демократичні країни світу, більше ніж будь-коли раніше, об'єдналися, щоб підтримати Україну перед загрозою неспровокованої та необґрунтованої військової агресії з боку росії.

Війна суттєво зміцнила політичний діалог між Україною та ЄС, а також НАТО, і сприяла швидкому прийняттю важливих політичних рішень. В ЄС та НАТО розуміють, що війна росії проти України потребує нових підходів та стратегій щодо підтримки України та визначення її ролі в новій архітектурі європейської та глобальної безпеки. «Ця битва має велике значення для нас, оскільки наша реакція на дії Росії сьогодні визначатиме майбутнє міжнародної системи», - відзначила Урсула фон дер Ляєн[39].

Для координації заходів демократичних країн щодо підтримки України у протистоянні російській збройній агресії було створено нові механізми, в які входять держави-члени ЄС та НАТО, а також інші демократичні країни світу. Найбільш ефективним є Контактна група з оборони України (формат «Рамштайн»), в яку входить 54 демократичних країн (загалом запрошено 60 країн світу). З моменту першої зустрічі 26 квітня 2022 року Україна провела 11 зустрічей у форматі «Рамштайн», що стало можливим завдяки трансформації міжнародної системи безпеки. Ці зустрічі сприяли наданню Україні не лише

оборонної, а й наступальної зброї. Процес набуває обертів, і є ймовірність, що учасники формату «Рамштайн» планують нову архітектуру міжнародної безпеки, в якій Україна є активним учасником[37].

Тому для України важливо залишатися на порядку денному ЄС та НАТО, брати участь у формуванні цього порядку та активно просувати Українську формулу миру на міжнародних форумах з безпеки. Це одне з ключових завдань політичного уряду України для збереження суверенітету, відновлення територіальної цілісності та отримання членства України в НАТО та ЄС[23].

Таким чином, Україна відіграє важливу роль у боротьбі з традиційними загрозами міжнародній безпеці через активну участь у міжнародних організаціях та партнерстві з іншими державами. Держава сприяє підтримці міжнародного порядку, зміцненню міжнародної стабільності та безпеки, а також активно бере участь у миротворчих місіях та антикризових заходах. Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами у різних сферах, включаючи безпекову співпрацю. В умовах російсько-української війни Україна стикнулася із загрозами військової агресії РФ та пов'язаними із нею соціальними, економічними та екологічними загрозами, які відчули країни Заходу теж. У зв'язку із чим зусилля України сьогодні спрямовані на збереження територіальної цілісності та забезпечення міжнародної стабільності та безпеки, підтримку міжнародних норм та цінностей у боротьбі з російськими окупантами.

ВИСНОВКИ

Міжнародна безпека охоплює комплекс заходів і механізмів, спрямованих на запобігання, врегулювання та подолання загроз і викликів, які можуть порушити стабільність і безпеку держав на глобальному та регіональному рівнях. Термін «традиційні загрози» використовується для позначення тих загроз для міжнародної безпеки, які існували і залишалися актуальними протягом тривалого часу в історії людства. Назва «традиційні загрози» підкреслює їхню історичну природу. Традиційні загрози включають в себе військові конфлікти, війни, збройні вторгнення та інші форми насильницьких дій між державами. Концепція традиційних загроз набирала популярності в наукових і політичних дискусіях у XX столітті, особливо після Другої світової війни.

Традиційні загрози для міжнародної безпеки мають глибокі історичні корені, що сягають ще Античних часів. Уже тоді перші держави зіштовхувалися з загрозами з боку сусідніх племен та імперій, що прагнули розширити свої території. XX століття стало епохою значних змін у природі традиційних загроз. Дві світові війни суттєво змінили міжнародний порядок, призвівши до формування нових держав та міжнародних організацій.

Міжнародне співтовариство визнає, що механізми запобігання традиційним загрозам не є достатньо розробленими, а превентивні заходи – не ефективними. Новий підхід до міжнародної безпеки відзначається диференціацією між традиційними та нетрадиційними загрозами, а також їх розподілом на трьох рівнях – глобальному, регіональному та національному. Поступово, на основі аналізу традиційних загроз, було прийнято ряд міжнародних документів в цій сфері, зокрема такі як Статут ООН, договори НАТО, різноманітні декларації ООН стосовно загроз колективній безпеці, спрямовані на запобігання виникненню та мінімізацію наслідків таких загроз.

Такі документи стали основою для розвитку міжнародного права та норм, спрямованих на забезпечення міжнародної безпеки.

Значним та впливовим елементом традиційних загроз, котрі впливають на міжнародну безпеку та стабільність сьогодні є політичні та військові загрози. Ці загрози становлять значний виклик для міжнародної безпеки через їх здатність дестабілізувати як окремі держави, так і цілі регіони. Також, ці загрози частко пов'язані із соціально-економічними загрозами, такими як економічні кризи, бідність, міграція тощо. екологічні загрози все частіше виступають причиною конфліктів, що підкреслює важливість раціонального використання та збереження ресурсів, а також охорони природного середовища.

Сучасні міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Північноатлантичний альянс (НАТО), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інші, відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності. Проте вони стикаються з численними викликами, які впливають на їх ефективність у боротьбі з традиційними загрозами.

Участь України в міжнародних організаціях є важливим аспектом боротьби з безпековими загрозами на національному та міжнародному рівні. Держава активно співпрацює з різними міжнародними структурами, такими як ООН, НАТО, ОБСЄ та іншими, з метою координації дій у сфері безпеки та вирішення актуальних проблем. Поруч із міжнародною співпрацею, головною загрозою, з якою бореться Україна – це російська військова агресія. Через російське вторгнення, Україна також зіткнулась з низкою економічних, екологічних та соціальних загроз, які зумовили руйнівні наслідки дій російської армії. Ця агресія призвела до втрат населення та великих матеріальних збитків, оцінених в трильйони гривень

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року на територію України спричинило кризу в безпековій ситуації в Європі та світі. Російсько-українська війна стала критичним переломним моментом у європейській та глобальній безпеці. Це не лише порушило існуючий глобальний порядок, але й відновило парадигму недовіри, яка існувала під час холодної

війни, зменшуючи віру в стійкість мирного глобального порядку, побудованого на співпраці. Саме тому боротьба із російським агресором є питанням не лише національної, але й глобальної безпеки.